

Monika Komušanac¹

Demografska mjera roditelj odgojitelj: opća obilježja, značaj i perspektiva održivosti

Rad predstavlja analizu korisnika mjere roditelj odgojitelj koja je u primjeni od 2016. godine i njihova osnovna demografska, socio-ekonomska i obrazovna obilježja prema dostupnim podacima koje pruža provoditelj mjere (Grad Zagreb). S obzirom na manjkavosti postojećih izvora podataka, provedeno je anketno istraživanje na 1.343 korisnika mjere početkom 2022. godine upravo kako bi se definirale demografske, obiteljske, ekonomske, socijalne i ostale okolnosti uključivanja u mjeru i moguće posljedice ukidanja ili restrikcije mjere za korisnike i njihove obitelji.

Ključne riječi: depopulacija, Grad Zagreb, mjera roditelj odgojitelj, populacijska politika.

1. Uvod

Demografski procesi u Gradu Zagrebu u posljednjih 30 godina upozoravaju na narušena prirodna i biodinamička obilježja unatoč relativno povoljnijim imigracijskim utjecajima zbog čega je ukupno smanjenje broja stanovnika zabilježeno znatno kasnije nego prirodna depopulacija koja se javlja početkom 1990-ih godina. Nepovoljna su demografska kretanja znatno ograničila mogućnosti populacijske revitalizacije za koju je postalo jasno da ne može biti održiva bez konkretnih mjera populacijske politike u području obiteljskih, radnih, materijalnih, socijalnih i dr. prava, a s ciljem podizanja kvalitete i životnoga standarda obitelji s većim brojem djece. Početkom ozbiljnijega provođenja de-

---

1 doc. dr. sc. Monika Komušanac, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, Borongajska cesta 83d, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: mkomusana@fhs.hr.

mografskih mjera u Gradu Zagrebu smatramo 2000-te godine kada dolazi do značajnijih iskoraka u području materijalnih i socijalnih prava. Zbog sve negativnijih demografskih procesa, Grad Zagreb uveo je mjeru novčane pomoći za roditelje odgojitelje 2016. godine. Cilj rada je izdvojiti opća demografska, socio-ekonomska i prostorna obilježja korisnika mjere prema dostupnim izvorima podataka Ureda za demografiju Grada Zagreba od 2016. do 2021. godine. S obzirom na nedostatnost podataka iz navedenih izvora, provedeno je i anketno istraživanje u veljači 2022. godine kojim je obuhvaćeno 22% korisnika mjere, a osim analitičke dopune predmetnih obilježja, rezultati daju i veliku kvalitativnu vrijednost jer problematiziraju poticaje ulaska u mjeru, društvenu stigmatizaciju korisnika te moguće posljedice potpunoga ukidanja ili restrikcija mjere za trenutne korisnike.

2. Demografska obilježja Grada Zagreba

Suvremeni demografski procesi i trendovi koji karakteriziraju Hrvatsku, nažalost se preslikavaju i na ostale prostorno-administrativne razine, a prije svega riječ je o ukupnoj i prirodnoj depopulaciji koje u Hrvatskoj gotovo kontinuirano djeluju trideset godina. Iznimke nisu nažalost ni glavni grad kao i ostali najveći gradovi u Hrvatskoj koji su rasli nakon II. Svjetskoga rata, osobito 1960-ih i 1970-ih godina zahvaljujući strukturnim promjenama na selu i intenzivnoj industrijalizaciji, dok se u posljednjim dvama međupopisnim razdobljima i gradskim područjima suočavaju s usporavanjem rasta ili gubitkom stanovništva unatoč brojnim funkcijama i imigracijskom potencijalu. U nastavku će se izdvojiti osnovna obilježja ukupnoga, prirodnoga i prostornoga kretanja stanovništva Grada Zagreba od Popisa 1961. do Popisa 2021. godine² te ključne promjene u demografskom razvoju koje su rezultirale primjenom novih mjera populacijske politike (Tabl. 1. i 2.). Grad Zagreb je od početka promatranoga razdoblja do 2011. godine bilježio porast broja stanovnika koji je najveći bio u međupopisnom razdoblju od 1961. do 1971. godine kada je apsolutni desetogodišnji porast iznosio čak 150.000 osoba ili 31,76 %. Rast se u sljedećim međupopisnim

2 Treba napomenuti kako je metodologija popisa stanovništva do 1991. godine primjenjivala koncept stalnoga stanovništva i u ukupno stanovništvo ubrajala i one osobe koje su imale prebivalište u Hrvatskoj, ali koje nisu bile fizički prisutne u trenutku popisivanja. Tako su u ukupan broj stanovnika 1991. godine ubrajani i hrvatski građani u inozemstvu dok se u popisu 2001. dodaje kriterij prisutnosti od najmanje godinu dana, a u popisima 2011. i 2021. godine i iskazivanje namjere prisutnosti/odsutnosti. Stoga podatci nisu u potpunosti usporedivi, ali odražavaju dominantne procese pa su i više nego relevantni.

razdobljima nastavlja s time da se vrijednosti apsolutne i relativne međupopisne promjene smanjuju, a usporavanje dinamike rasta osobito je vidljivo od 1991. godine. Povoljniji demografski razvoj Grada Zagreba do početka 1990-ih bio je posljedica pojačane imigracije što potvrđuju odnosi ukupne desetogodišnje prirodne promjene i desetogodišnjega migracijskoga salda. Glavna odrednica ukupnoga kretanja stanovništva do početka 2010-ih bio je pozitivan migracijski saldo, no uslijed jačanja iseljavanja, gospodarske krize i prirodne depopulacije, taj imigracijski potencijal slabi pa je u zadnjem međupopisnom razdoblju zabilježena ukupna depopulacija od gotovo -22 000 osoba tj. -2,90 %. Prirodnu depopulaciju, tj. negativnu prirodnu promjenu (više umrlih nego rođenih), Grad Zagreb je zabilježio 1991. godine (kao i Hrvatska), iako su naznake prirodnoga pada bile analitički vidljive od sredine 1980-ih godina. Od tada do danas, stopa nataliteta blago oscilira, odnosno uglavnom se smanjuje te se od 2000. godine zadržava manje-više na istim prosječnim vrijednostima, dok istovremeno stopa mortaliteta blago raste. Primjerice, stopa nataliteta u zadnjih je 10 godina prosječno 10,2 ‰, a stopa mortaliteta 11,2 ‰, a takvi trendovi kretanja rezultirali su 2021. godine i vrlo niskom i negativnom prirodnom promjenom (-3,8 ‰), najnižom ikada (Tabl. 2.). Primarno je to posljedica dugogodišnjih niskih stopa nataliteta te izraženoga povećanja stope mortaliteta koja je u tri zadnje godine porasla s 11 na 14 ‰. Izabrana biodinamička obilježja iz tablice 1. potvrđuju manje-više iste odnose s obzirom na to da proizlaze iz dominantnih trendova prirodnoga i prostornoga kretanja, tj. nepovoljne vitalne dinamike. Tako se udio stanovništva do 19 godina postupno smanjivao od 1961. godine pa danas (2021.) iznosi samo 19,70 %, a istovremeno je udio stanovništva starijega od 60 godina dosegao 27,03 % ukupne zagrebačke populacije.

Potvrda poremećene prirodne dinamike i drugi su, posredni pokazatelji od kojih će se istaknuti oni bitni za demografsku obnovu, poput fertilnoga kontingenta ženskoga stanovništva (udio žena u dobi od 15. do 49. godine u odnosu na ukupan broj žena) te prosječna starost. Fertilni kontingent ženskoga stanovništva smanjio se u promatranom razdoblju za 15 %, tj. s 56,29 % 1961. godine na 42,93 % 2021. godine, a prosječna starost porasla je s 31 na 42,4 godine (2019.) kao posljedica nepovoljnoga dobnoga sastava. Grad Zagreb relativno je povoljnija obilježja ukupnoga kretanja stanovništva ostvarivao zbog svojega velikoga imigracijskoga potencijala, tj. ekonomskih, društvenih, zdravstvenih, infrastrukturnih, obrazovnih i sl. funkcija, zbog čega je saldo i unutrašnjih i

vanjskih migracija uglavnom bio pozitivan (više doseljenih iz ostalih županija i iz inozemstva nego odseljenih iz GZ u druge županije i u inozemstvo). Osobito zabrinjava činjenica kako je ulaskom Hrvatske u Europsku uniju intenzivirano iseljavanje iz Grada Zagreba pa se u nekoliko godina javio i negativan migracijski saldo. Ipak, treba napomenuti kako je u posljednjih nekoliko godina primjetan trend doseljavanja stranoga stanovništva zbog čega je vanjski migracijski saldo pozitivan i nizak. Sukladno svim iznesenim pokazateljima, trendovima i procesima, populacijska revitalizacija Grada Zagreba nametnula se kao objektivna i strateška nužnost.

3. Razvoj populacijske politike Grada Zagreba

Naznake pojave negativnih demografskih trendova u području prirodnoga kretanja stanovništva Grada Zagreba uočene početkom 2000-ih godina bile su povod za ozbiljniji pristup provođenju populacijske politike. Rezultati Popisa 2001. godine upozorili su na nužnost definiranja mjera obiteljske (socijalne) politike i cjelokupne demografske politike na gradskoj razini. Značajniji iskorak predstavlja donošenje Odluke o dječjem dodatku 2003. godine (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2003b, br. 19/03) te *Program pronatalitetne politike u Gradu Zagrebu za 2004.* (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2003a, br. 23/03) kojim se propisuje način i postupak ostvarenja toga prava. U uvodnom dijelu Programa navodi se niz mjera koje su prethodno provedene u području poboljšanja uvjeta života obitelji iz socijalno-zaštitnih kategorija, a na temelju Odluke o vrstama pomoći socijalne skrbi Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2003c, br. 11/03) primjerice, podjela namirnica-obiiteljskih paketa, pomoć u mliječnoj hrani, pravo na besplatno ljetovanje i zimovanje djeci predškolskog uzrasta u dobi od 6 godina i školskog uzrasta do završetka osnovne škole, besplatni izvanškolski sadržaji i sl. Cilj Programa bio je poboljšati uvjete života svih obitelji s djecom u Gradu Zagrebu, osobito onih lošijega socijalnoga i materijalnoga statusa. *Program* je obuhvatio ukupno 14 mjera, jednu izravnu (financijsku) te 13 posrednih iz područja predškolskoga odgoja i obrazbe, socijalne skrbi i zdravstva. Glavna financijska mjera Programa pravo je na dječji dodatak koji je ostvario svaki roditelj, državljanin Republike Hrvatske s prebivalištem u Gradu Zagrebu za svako rođeno dijete u iznosu od 100,00 kn mjesečno za prvo dijete, 300,00 kn mjesečno za drugo dijete te 600,00 kn mjesečno za treće i svako iduće dijete, a do navršene šeste godine života.

Tabl.1. Izabrani pokazatelji ukupnoga i prirodnoga kretanja te biodinamičkih obilježja stanovništva Grada Zagreba od 1961. do 2021. godine

Popis	Broj stanovnika	Apsolutna međupopisna promjena broja stanovnika			Udio mladih do 19 godina	Udio starijih od 60 godina	Fertilni kontingent (Ž)	Prosječna starost
		Ukupno	%	Prirodna promjena				
1961.	478.076				28,25 %	11,12 %	56,29 %	30,9
1971.	629.896	151.820	31,76 %	33.429	25,47 %	13,22 %	56,78 %	33,5
1981.	723.065	93.169	14,79 %	41.431	25,54 %	13,51 %	52,01 %	33,7
1991.	777.826	54.761	7,57 %	21.918	24,70 %	16,72 %	49,96 %	35,1
2001.	779.145	1.319	0,17 %	-1.885	22,14 %	20,74 %	48,60 %	39,5
2011.	790.017	10.872	1,40 %	-5.450	19,86 %	23,61 %	45,60 %	41,6
2021.	767.131	-22.886	-2,90 %	-8.482	19,70 %	27,03 %	42,93 %	42,4 (2019)

Izvor: Grad Zagreb, 2019c; Državni zavod za statistiku, 2011, 2022a. *Autorska prilagodba.*

* Zbog primjenjivanih načela popisivanja i razlika u metodologiji do 1991. i nakon 1991. godine, ukupna apsolutna promjena broja stanovnika ne odgovara zbroju ukupne prirodne promjene i ukupnoga migracijskoga salda. Nastala razlika pripisuje se stanovništvu u inozemstvu koje se ubrajalo u ukupno stanovništvo do 1991. godine, a nakon 1991. godine rezultat je iskazivanja namjere prisutnosti/odsutnosti te manjkavosti vanjske migracijske statistike (nepostojanje zakonske obveze prijave odlaska iz RH).

Tabl. 2. Prirodno kretanje stanovništva Grada Zagreba od 2011. do 2021. godine

Pokazatelji	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Broj rođenih	8.411	8.394	8.254	8.452	8.039	8.120	8.076	8.235	8.062	7.865	8.030
Broj umrlih	8.396	8.329	8.360	8.359	8.821	8.528	8.826	9.036	8.865	9.938	10.962
Prirodna promjena	15	65	-106	93	-782	-408	-750	-801	-803	-2.073	-2.932
Stopa nataliteta (‰)	10,6	10,6	10,4	10,6	10,1	10,1	10,1	10,2	10,0	9,7	10,5
Stopa mortaliteta (‰)	10,6	10,5	10,5	10,5	11,0	10,7	11,0	11,2	11,0	12,3	14,3
Stopa prirodne promjene (‰)	0,0	0,1	-0,1	0,1	-0,9	-0,5	-0,9	-1,0	-1,0	-2,6	-3,8

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2022b. *Autorska prilagodba.*

Ostale mjere odnosile su se na organizaciju rada dječjih vrtića cjelodnevnim, poludnevnim i smjenskim programima, financiranjem izgradnje novih i rekonstrukcijom postojećih predškolskih objekata, provođenjem posebnih programa za djecu s teškoćama u razvoju, darovitu djecu, djecu nacionalnih manjina, zdravstveno-rekreativnih i ostalih programa. Sukladno temeljnome razlikovanju pojmova u području populacijske politike i navedenim mjerama, jasno je kako je ovaj koncept populacijske politike Grada Zagreba bliži obiteljskoj (socijalnoj) politici kojoj je osnovni cilj poboljšanje materijalnoga statusa obitelji s većim brojem djece i bolja institucionalna predškolska skrb, a u manjoj je mjeri riječ o kvantitativnoj klasičnoj pronatalitetnoj varijanti populacijske politike. Krajem iste godine, skupština Grada Zagreba donijela je tzv. *Program poticajnih mjera populacijske politike Grada Zagreba* (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2004, br. 22/04) kao rezultat nastavka praćenja demografskih trendova, evaluacije postojećih mjera te njihovoga usklađivanja s ostalim sustavima gradskoga planiranja i cjelokupne razvojne politike. Novi se *Program* također temeljio na neposrednim i posrednim pronatalitetnim mjerama, ali s tom razlikom da se osim socijalnih uvjeta, naglašava i važnost onih društveno-ekonomskih za planiranje broja djece u obitelji, prije svega politike zapošljavanja i stanovanja. Uključivanjem i ostalih segmenata gradskoga razvoja, ekonomskoga, komunalnoga, stambenoga, fiskalnoga, prostorno-planerskoga i sl.

Program predstavlja značajan odmak u odnosu na prethodne dokumente jer se usmjerava na kvantitativne i kvalitativne mjere te time približava demografskom poimanju populacijske politike. Istaknuto je nekoliko osnovnih ciljeva poticajnih mjera, a to su; porast broja živorođene djece, smanjivanje stope mortaliteta, produživanje prosječne životne dobi, porast broja radno aktivnoga zaposlenog stanovništva, smanjivanje iseljavanja mladih i ravnomjerniji razmještaj stanovništva. Programom je predviđen niz mjera i aktivnosti s ciljem materijalne pomoći obiteljima s djecom, unapređenja zdravlja žena, trudnica i dojenčadi, uključivanja što većega broja djece u programe predškolskoga odgoja, pojačane skrbi o starijim osobama, provođenja programa zapošljavanja i samozapošljavanja, poticanja stambene izgradnje itd. Detaljnije su definirani i konkretizirani demografski ciljevi (i podciljevi), mjere, instrumenti provođenja, nositelji i planirani financijski trošak za realizaciju mjera pa je ovakvim pristupom dokument postao temelj za sve ostale

postupke u području populacijske politike. Potaknuti postojećim mjerama iz Programa, 2006. je donesena *Odluka o pomoći za opremu novorođenoga djeteta* (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2006, br. 2/06) čijim je donošenjem prestala vrijediti prethodna Odluka o dječjem dodatku. Prema novoj odluci, visina novčanoga iznosa u prvotnoj je varijanti iznosila za prvo dijete 3 000 kn jednokratno, drugo 6 000 kn jednokratno, a za treće i svako iduće dijete 9 000 kn godišnje, u razdoblju od šest kalendarskih godina. Novčani iznosi za pomoć u opremi novorođenoga djeteta su se u nekoliko navrata mijenjali, tj. povećavali izmjenama i dopunama Odluke od 2009. do 2011. godine. Idući korak kojim se nastojalo unaprijediti populacijsku politiku Grada Zagreba i usporiti negativne demografske procese donošenje je Odluke o novčanoj pomoći za majku odgojiteljicu 2016. godine (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2016, br. 16/16) čiji je naziv ubrzo izmijenjen pa je pojam „majka odgojiteljica“ zamijenjen pojmom „roditelj odgojitelj“ (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2016, br. 19/16). Mjera majka odgojiteljica (roditelj odgojitelj) u primjeni je od 8. rujna 2016. godine te je u početku iznos novčane pomoći bio u visini prosječnoga iznosa neto mjesečne plaće u RH prema zadnjim objavljenim podacima Državnoga zavoda za statistiku prije isplate novčane pomoći. Novi uvjeti, način i postupak ostvarivanja novčane pomoći za roditelja odgojitelja definirani su Odlukom o novčanoj pomoći roditelja odgojitelja iz 2018. godine (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2018, br. 10/18). Prema članku 5. navedene Odluke, novčana pomoć isplaćuje se mjesečno, iznosi 65 % prosječne bruto plaće djelatnika u gospodarstvu Grada Zagreba za razdoblje I.-VIII. mjeseca prethodne godine, a sredstva se osiguravaju iz proračuna Grada Zagreba. Mjera roditelj odgojitelj od početka je svoje primjene bilježila značajan porast korisnika, a do obustave zaprimanja novih zahtjeva za uključivanje u mjeru koja je nastupila 5. rujna 2021. godine (Službeni glasnik Grada Zagreba, 2021, br. 20/21), ukupan broj korisnika te mjere bio je 6.207, a ukupan broj djece o kojima skrbe roditelji odgojitelji dosegao je 20.916 (Grad Zagreb, 2020b, 2021b, 2022b).

Zaključno se mora utvrditi kako su mjere populacijske politike Grada Zagreba manjim dijelom kvantitativne i izravne, kao npr. financijske mjere pomoći za opremu novorođenoga djeteta i pomoći roditeljima odgojiteljima, a najviše je riječ o mjerama kvalitativnoga (neposrednoga) karaktera kojima se olakšava skrb o djeci u prvim godinama života te tijekom osnovnoškolskoga i

srednjoškolskoga razdoblja (sufinanciranje vrtića, sufinanciranje prehrane u osnovnim školama, besplatni udžbenici, produženi boravak u osnovnim školama, subvencija ili oslobađanje plaćanja gradskoga prijevoza, stipendije za izvrsnost učenika i studenata, poticaji za školovanje za deficitarna zanimanja i sl.) (Grad Zagreb, 2019b).

4. Opća obilježja korisnika mjere roditelj odgojitelj

Demografska mjera roditelj odgojitelj od početka primjene 2016. (rujan) do 2020. godine bilježi kontinuiran porast korisnika na godišnjoj i mjesečnoj razini; tako je već krajem prosinca iste godine broj isplaćenih naknada dosego 1.856, a do rujna 2021. registrirano je čak 6.207 korisnika mjere iako je 2021. u odnosu na prethodnu godinu zabilježen pad broj korisnika (s obzirom na dinamiku izlaska postojećih korisnika i ulazak novih korisnika mjere, odstupanja u sumarnom zbroju korisnika su oko 400 korisnika, tj. raspon je između 5.800 i 6.200). Struktura korisnika mjere prema spolu potvrđuje prevladavajuću zastupljenost korisnika mjere u svim promatranim godinama, tj. prosječno je oko 88 % korisnika ženskoga spola, a 12 % korisnika muškoga spola (Tabl. 3.).

Tablica 4. prikazuje strukturu korisnika mjere roditelj odgojitelj prema dobi podijeljenu u tri kategorije. Manja odstupanja u apsolutnom broju korisnika prema dobnim razredima moguća su s obzirom na razlike u početku/završetku dobnoga raspona u izvješćima do i od 2019. godine (pomicanje dobnih razreda za godinu), ali su ista u relativnom smislu gotovo beznačajna. Najviše korisnika mjere roditelj odgojitelj je u dobi između 31 i 40 godina, čak 62 % te starije od 41 godine (24 %) dok je najmanje onih u dobi između 19 i 30 godina (14,31 %). Navedeni su relativni odnosi logični s obzirom na prosječnu biološku i vremensku dinamiku rađanja prvoga i svakoga idućega djeteta. Relativno visok postotak korisnika mjere koji su stariji od 40 godina u skladu je s globalnim, modernim trendom pomicanje prosječne dobi žene pri rađanju prvoga djeteta (između 30 i 35. godine), ali i činjenici da se mjera može retroaktivno primjenjivati na roditelje koji su i prije početka provođenja mjere imali troje ili više djece.

Tabl. 3. Kretanje broja korisnika mjere roditelj odgojitelj od 2016. do 2021. godine

GODINA	BROJ KORISNIKA MJERE RODITELJ ODGOJITELJ	M	M (%)	Ž	Ž (%)
2016. (prosinac)*	1.856	191	10,29 %	1 665	89,71 %
2017. (prosinac)*	3.291	366	11,12 %	2 925	88,88 %
2018. (prosinac)*	3.979	470	11,81 %	3 509	88,19 %
2019. (prosinac)*	4.767	569	11,94 %	4 198	88,06 %
2020.**	751	101	13,45 %	650	86,55 %
2021.***	689	93	13,50 %	596	86,50 %
Ukupno 2021.	6.207	763	12,29 %	5 444	87,71 %
* broj korisnika prema broju isplaćenih naknada za prosinac					
** broj novih korisnika					
*** broj novih korisnika do obustave mjere (5. rujan 2021.)					

Izvor: Grad Zagreb, 2020b, 2021b, 2022b. *Autorska prilagodba.***Tabl. 4.** Struktura korisnika mjere roditelj odgojitelj prema dobnim razredima 2021.

DOB RODITELJA ODGOJITELJA	UKUPNO 2019.	UKUPNO 2020.*	UKUPNO 2021.*	UKUPNO KORISNIKA 2021.**	UKUPNO (%)
19 do 30 godina	678	114	96	888	14,31 %
31 do 40 godina	2.978	466	403	3.847	61,98 %
41 do 62 godina	1.111	171	190	1.472	23,72 %
UKUPNO KORISNIKA	4.767	751	689	6.207	100,00 %
* struktura novih korisnika po dobnim skupinama					
** struktura ukupnoga broja korisnika 2021. (do obustave mjere) prema dobnim skupinama					

Izvor: Grad Zagreb, 2020b, 2021b, 2022b. *Autorska prilagodba.*

Gotovo 72 % korisnika mjere 2021. godine rođeno je u Republici Hrvatskoj, 18 % u Bosni i Hercegovini, 5,62 % Kosovu te 5,35 % u ostalim državama. Prema broju djece, najviše je korisnika s troje (75,16 %) i četvero djece (16,9 %), znatno manje s petero i više djece (7,94 %), a ukupan broj djece o kojima su skrbili korisnici mjere je 20.916. Od toga je najviše djece, gotovo ½ bilo u vrtićkoj dobi (47,7 %), osnovnoškolskoj (41 %), srednjoškolskoj (7,6 %), a 3,6 % starije od 19 godina. Nadalje, prema dobi najmlađega djeteta u trenutku ostvarivanja novčane pomoći, 56 % djece bilo je do treće godine starosti od čega najviše djece s navršenih godinu dana (24,08 %) i do godine dana starosti (18,9 %).

Prostorni razmještaj korisnika mjere prema gradskim četvrtima Grada Zagreba prikazan je u tablici 5., zajedno s nekim osnovnim demografskim obilježjima. Najveći broj korisnika mjere roditelj odgojitelj nalazi se u gradskim četvrtima Sesvete (1.121), Gornja Dubrava (890), Peščenica-Žitnjak (644) te gotovo podjednako u četvrtima Novi Zagreb-zapad (550) i Donja Dubrava (538). Relativno gledajući, 18 % korisnika mjere je iz Gradske četvrti Sesvete koja zajedno s navedenim četvrtima čini 60 % ukupnoga broja korisnika mjere u Gradu Zagrebu. Najmanje korisnika mjere, u apsolutnim i relativnim odnosima je iz četvrti Gornji Grad-Medveščak (85), Donji Grad (89) i Podsljeme (129). Navedeni su odnosi u skladu s ukupnim demografskim potencijalom (ukupnim brojem stanovnika) i udjelima gradskih četvrti u ukupnom broju stanovnika Grada Zagreba (Popis 2021. godine). U pet gradskih četvrti s najvećim brojem korisnika mjere živi čak 281.000 osoba ili 37 % stanovništva Grada Zagreba 2021. pa je takav odnos očekivan i logičan. Trendovi u kretanju broja djece o kojima skrbe roditelji odgojitelji i prostornom razmještaju također je sukladan brojnosti korisnika mjere i broju stanovnika prema gradskim četvrtima. Gotovo 44 % ukupnoga broja djece svih korisnika mjere je iz triju gradskih četvrti, Sesveta, Gornje Dubrave i Peščenice-Žitnjak, tj. njih 10 000, a prosječan broj djece prema korisniku mjere 2021. bio je 3,37 s vrlo malim razlikama među četvrtima (raspon od 3,18 do najviše 3,47) (Tabl 5.).

Podatci o obrazovnoj i socio-ekonomskoj strukturi korisnika mjere uglavnom su nedostatni i nevjerodostojni s obzirom na prosječno velik udio kategorije „nepoznato“ (uglavnom oko 40 %) u dostupnim izvješćima Ureda za demografiju Grada Zagreba pa smo nažalost uskraćeni za relevantne zaključke o stupnju obrazovanja, radnom statusu, duljini radnoga staža, djelatnostima zaposlenja korisnika mjere, načinu skrbi o djeci prije ulaska u mjeru i sl. Podatci koji su dostupni uglavnom su parcijalni te ih iz toga razloga nije moguće postaviti u realne (izgledne) statističke okvire niti interpretirati. Analizom rezultata provedene ankete u idućem će se poglavlju izdvojiti glavni zaključci povezani sa socio-ekonomskom uvjetima i okolnostima uključivanja u mjeru roditelj odgojitelj, a s obzirom na statističku relevantnost obuhvata od 22 % svih korisnika mjere.

Tabl. 5. Broj korisnika mjere roditelj odgojitelj 2021. godine po gradskim četvrtima Grada Zagreba

GRADSKA ČETVRT	Broj stanovnika 2021. (Popis -konačni rezultati)	Udio u ukupnom broju stanovnika Grada Zagreba 2021.	Ukupno korisnici mjere 2021.	Udio u ukupnom broju korisnika mjere 2021.	Ukupan broj djece korisnika mjere 2021.	Prosječan broj djece po korisniku mjere 2021.
Brezovica	12.046	1,57 %	175	2,82 %	570	3,26
Črnomerec	38.084	4,95 %	207	3,33 %	682	3,29
Donja Dubrava	33.537	4,38 %	538	8,67 %	1.837	3,41
Donji Grad	31.209	4,05 %	89	1,43 %	283	3,18
Gornja Dubrava	58.255	7,59 %	890	14,34 %	3.085	3,47
Gornji Grad-Medveščak	26.423	3,42 %	85	1,37 %	280	3,29
Maksimir	47.356	6,17 %	192	3,09 %	662	3,45
Novi Zagreb-istok	55.898	7,27 %	264	4,25 %	855	3,24
Novi Zagreb- zapad	63.917	8,38 %	550	8,86 %	1.803	3,28
Peščenica-Žitnjak	53.023	6,91 %	644	10,38 %	2.213	3,44
Podsijeme	18.974	2,47 %	129	2,08 %	447	3,47
Podsused-vrapče	44.910	5,85 %	309	4,98 %	1.028	3,33
Sesvete	70.800	9,25 %	1.121	18,06 %	3.796	3,39
Stenjevec	53.862	7,02 %	325	5,24 %	1.064	3,27
Trešnjevka-jug	65.324	8,52 %	255	4,11 %	845	3,31
Trešnjevka-sjever	52.974	6,86 %	252	4,06 %	847	3,36
Trnje	40.539	5,32 %	182	2,93 %	619	3,40
UKUPNO	767.131	100,00 %	6.207	100,00 %	20.916	3,37

Izvor: Grad Zagreb, 2020b, 2021b, 2022b; Državni zavod za statistiku, 2022a.

Autorska prilagodba.

5. Analiza stavova ispitanika-korisnika mjere roditelj odgojitelj

Udruga *U ime obitelji* provela je anketno ispitivanje stavova korisnika mjere roditelj odgojitelj u Gradu Zagrebu u sklopu projekta „Roditelj odgojitelj - uspješna demografska mjera za Zagreb i Hrvatsku?“. Anketa je provedena online-ispitivanjem, na uzorku od ukupno 1.343 korisnika mjere, u razdoblju od 14. do 24. veljače 2022. godine u suradnji s Hrvatskom udrugom roditelja odgojitelja (HURO) i građanskom inicijativom *U djeci je budućnost*. Rezultati ankete korišteni su u kontekstu dodatne analize učinkovitosti i poboljšanja mjere za Grad Zagreb, a uz opće podatke o demografskim obilježjima i socioekonomskom statusu korisnika, iznimno je važna jer ispituje razloge uključivanja u ovu mjeru i percepciju korisnika mjere o njenoj važnosti za obitelji s troje i više djece. S obzirom na to kako je mjera od uvođenja do obustave izazivala uglavnom prijepore u društvenoj i političkoj javnosti, posebno su se ispitivali utjecaji društvene stigmatizacije na korisnike mjere, ali i individualni osjećaji straha, nesigurnosti i neizvjesnosti u razdoblju obustave mjere. Vrijednost anketnoga istraživanja je utoliko veća je jer su prvi put u javnom diskursu do izražaja došli sami korisnici te mjere, a dobiveni rezultati mogu poslužiti za procjenu korisnosti, otklanjanje nedostataka i nastavak primjene mjere.

Anketni se upitnik sastojao od 66 pitanja sadržajno podijeljenih u pet tematskih cjelina koje su obuhvatile: opće podatke, demografska i socioekonomska obilježja korisnika mjere, informacije o stambenom statusu, pristup skrbi o djeci prije korištenja mjere te perspektivu njihove budućnosti u slučaju trajne obustave i ukidanje mjere. Iz svake navedene predmetne kategorije izdvojeni su reprezentativni odgovori, tj. glavni zaključci koji će se analizirati u nastavku. Analiza ispitanika-korisnika prema spolu potvrdila je dominantnost žena koje čine 93,2 % ispitivanoga kontingenta, a što je i u skladu sa spolnom strukturom ukupnoga kontingenta (svih korisnika mjere). Najveći broj ispitanika u mjeru se uključio neposredno nakon njezinoga početka, tj. od rujna 2016. i tijekom 2017. godine, ukupno 603 ili 44,90 %, a najmanje 2020. i do rujna 2021. godine (prosječno oko 12 %). Struktura ispitanika prema dobnim skupinama potvrđuje opću zakonitost na razini svih korisnika mjere, a to je dominacija korisnika iz dobne skupine između 30 i 39 godina koji čine preko ½ ispitanika, tj. gotovo 94 % u dobi između 30 i 49 godina dok je najmanje korisnika iz najmlađe dobne skupine (Tabl. 6).

Tabl. 6. Broj ispitanika-korisnika mjere roditelj odgojitelj prema dobnim skupinama

DOBNA SKUPINA	BROJ ISPITANIKA-KORISNIKA MJERE	%
20 do 29 godina	35	2,61 %
30 do 39 godina	682	50,78 %
40 do 49 godina	579	43,11 %
Više od 50 godina	44	3,28 %
Nepoznato	3	0,22 %
UKUPNO	1.343	100,00 %

Izvor: Udruga u ime obitelji, 2022. *Autorska prilagodba.*

Osobito su zanimljivi podatci o brojnosti djece u obiteljima iz kojih potječu korisnici mjera i njihovi supružnici (suprug ili supruga, ovisno o tome tko je uključen u mjeru), kao i željenom broju djece. Na pitanje: „Koliko je bilo djece u obitelji u kojoj ste Vi rođeni?“, 44,5 % ispitanika-korisnika se izjasnilo da su rođeni u obitelji s dvoje djece, 25 % u obitelji s troje djece, 11 % u obiteljima s petero i više djece, 10 % u obitelji s četvero djece dok je 9,5 % ispitanika bilo jedino dijete u obitelji. Isto pitanje postavljeno je i za njihove supružnike, a odgovori su potvrdili isti obrazac prema kojem većina supružnika potječe iz obitelji s dvoje ili troje djece. Broj djece koji su ispitanici priželjkivali prije stupanja u brak bio je uglavnom između dvoje i četvero (1.084 ispitanika ili 80 %) dok mali dio nije uopće razmišljao o željenom broju djece (3,35 %) ili ih nije želio uopće (0,9 %). Nadalje, najviše ispitanika-korisnika, njih 75,06 % imalo je završenu srednju stručnu spremu (SSS), njih 15,86 % visoku stručnu spremu (VSS), a najmanje je bilo onih s nižom stručnom spremom (NSS), 3,87 %. Pritom je važno napomenuti kako se oko 5 % ispitanika nije jasno izjasnilo o najvišem završenom stupnju obrazovanja pa su svrstani u kategoriji „ostalo“. Sljedeći podatci potvrđuju da je mjera obuhvatila i neke socijalno osjetljive skupine, poput onih sa zdravstvenim poteškoćama u obitelji (korisnik mjere, supružnik korisnika ili dijete korisnika mjere), osobe s određenim stupnjem invaliditeta, žrtve obiteljskoga nasilja, samohrane roditelje i sl. (Tabl. 7). Ukupno je 341 ispitanik-korisnik mjere (25 %(!)) bio u nekoj ugroženoj skupini, a među nekoliko navedenih kategorija najviše je bilo korisnika mjere koji su imali dijete (ili djecu) s posebnim potrebama, njih 145 što čini 11 % svih ispitanika te samohranih roditelja (80). Znakovit je podatak da je 26 korisnika mjere imalo dvoje djece s posebnim potrebama te se pretpostavlja da je većina njih mjeru

roditelj njegovatelj zamijenila mjerom roditelj odgojitelj. Treba istaknuti kako ne raspoložemo podacima o višestruko socijalno ugroženim ispitanicima-korisnicima mjere te da se dio ispitanika nije htio izjasniti na pitanje o prisutnosti nasilja u obitelji.

Tabl. 7. Broj ispitanika-korisnika mjere roditelj odgojitelj iz socijalno ugroženih skupina

SOCIJALNO UGROŽENE SKUPINE	BROJ ISPITANIKA-KORISNIKA MJERE (%)
Samohrani roditelj	80 (5,96 %)
Korisnik mjere s invaliditetom	35 (2,61 %)
Korisnik mjere s djetetom s posebnim potrebama	145 (10,80 %)
Korisnik mjere ili supružnik korisnika mjere s malignim oboljenjem	45 (3,35 %)
Žrtva obiteljskoga nasilja	36 (2,68 %)
UKUPNO	341 (25,39 %)

Izvor: Udruga u ime obitelji, 2022. *Autorska prilagodba.*

Nadalje se iznose prevladavajući stavovi korisnika o uključivanju u mjeru i pojedina obilježja u okviru obiteljskih, socio-ekonomskih i radnih okolnosti od kojih su neka obilježja prikazana u tablici 8. dok su ostala, zbog preglednosti i jasnoće, analitički i deskriptivno pojašnjena u samom tekstu. Glavni razlozi uključivanja u mjeru bili su svijest o ulozi i važnosti majke i oca u odgoju djece za 44,97 % ispitanika, lakše ostvarenje željenoga broja djece uz stabilne prihode za 22,19 % ispitanika, siguran dugoročni prihod za one koji nisu bili u radnom odnosu za 12,06 % ispitanika, lakša briga o bolesnome djetetu za 6,85 % ispitanika, nedostupnost vrtičke skrbi za 3,50 % ispitanika te ostali razlozi 10,42 %. Prilikom uključivanja u mjeru najviše ispitanika-korisnika imalo je troje (67,1 %) ili četvero djece (21,44 %), tj. ukupno 88,46 %. Među onima koji su imali troje i više djece 80 % ispitanika nije odluku o rođenju novoga djeteta donijelo isključivo zbog uključivanja u mjeru, tj. 20 % ispitanika ne bi imalo „dijete više“ da na snazi nije bila navedena mjera. Nakon uključivanja u mjeru, 60,54 % ispitanika korisnika/supruga korisnika nije rodilo niti jedno dijete, a 22,26 % jedno.

Razmatrajući obiteljski status prije i tijekom korištenja mjere moguće je definirati nekoliko zakonitosti povezanih s dobnim granicama uključivanja u mjeru (dob najmlađega i najstarijega djeteta korisnika mjere); najmlađa djeca u

obitelji imala su najviše tri ili dvije godine, s 94 % ispitanika nije imalo djecu mlađu od godine dana. Podatak je to koji pokazuje veliku atraktivnost mjere, uzimajući u obzir da se mjera provodi već pet godina, a upravo je najviše najmlađe djece u dobi između jedne i četiri godine što znači da je mjera potaknula rađanje trećega djeteta i uključivanje većega broja obitelji u mjeru. Analizom socio-ekonomskoga statusa ispitanika-korisnika izdvojeni su zaključci važni za razumijevanje radnih, stambenih i financijskih obilježja korisnika prije uključivanja u mjeru (Tabl. 8.). Značajno je da je gotovo 62 % ispitanika-korisnika prekinulo svoj radni odnos nakon odluke o uključivanju u mjeru, njih 730 bilo je zaposleno na neodređeno (54,36 %), 473 nije bilo u radnom odnosu prije uključivanja u mjeru (35,2 %), a 140 ih je imalo posao na određeno vrijeme (10,42 %).

Tabl. 8. Izdvojena socio-ekonomska obilježja ispitanika-korisnika mjere roditelj odgojitelj

SKUPINE	ANALITIČKA I DESKRIPTIVNA OBILJEŽJA
Poticaji za uključivanje u mjeru	Svijest o važnosti uloge majke i oca u odgoju djece: 44,97 %
	Olakšano ostvarenje želje o većem broju djece uz stabilne prihode: 22,19 %
	Siguran dugoročni prihod jer nisam bio/la u radnom odnosu: 12,06 %
Broj djece korisnika mjere	Troje: 67,01 %
	Četvero: 21,44 %
	Petero: 7,97 %
	Više od petero: 3,57 %
Radni odnos prilikom uključivanja u mjeru	U radnom odnosu (prekid prilikom uključivanja u mjeru): 61,43 %
	Nisu bili u radnom odnosu: 38,57 %
Vrsta radnoga odnosa prije uključivanja u mjeru	Ugovor na određeno vrijeme: 10,42 %
	Ugovor na neodređeno vrijeme: 54,36 %
	Nezaposleni: 35,22 %
Ukupna mjesečna obiteljska primanja u 2021. (uključujući i prihode od naknade)	9.000 kn–11.000 kn: 27,25 %
	7.000 kn–9.000 kn: 20,40 %
	11.000 kn–13.000 kn: 18,32 %
Stambeni status prije uključivanja u mjeru	Vlastita nekretnina: 43,48 %
	Iznajmljena nekretnina: 21,22 %
	Kod roditelja: 28,52 %

Kreditno zaduživanje nakon uključivanja u mjeru	Kreditno se zadužili: 49,22 %
	Nisu se kreditno zadužili: 50,78 %
Skrb o djeci vrtičke i predškolske dobi prije uključivanja u mjeru	Institucionalna skrb (jaslice i/ili vrtić): 60,16 %
	Skrb roditelja koji nije bio u radnom odnosu: 24,72 %
	Djed ili baka: 10,80 %

Izvor: *Udruga u ime obitelji*, 2022. *Autorska prilagodba*.

Podatci o trenutnom radnom odnosu supružnika korisnika mjere potvrđuju iste odnose; gotovo 84 % supružnika ima posao na neodređeno ili određeno vrijeme, a 16% ih je trenutno nezaposleno. Prema ukupnim mjesečnim primanjima obitelji ispitanika-korisnika mjere (uključujući i prihode od mjere), njih gotovo 48 % imalo je prihode u rasponu od 7.000,00 do 11.000,00 kn, tj. gotovo 65 % od 7.000,00 do 13.000,00 kn, 14 % do 7.000,00 kn dok je najmanje bilo onih s primanjima iznad 13.000,00 kn s time da se gotovo 10 % nije željelo izjasniti na postavljeno pitanje o mjesečnim primanjima. Nadalje, za ispitanike-korisnike koji su imali posao prije mjere, za njih 42 % plaća je bila manja u odnosu na mjesečnu naknadu od mjere roditelj odgojitelj, za 25 % veća, dok je za 33 % bila otprilike jednaka naknadi (+/- 500,00 kn). Najviše ispitanika-korisnika u vrijeme je uključivanja u mjeru živjelo u vlastitoj nekretnini (44 %) ili s roditeljima (28 %), a oko 22 % u unajmljenim stanovima/kućama. Trenutna stambena situacija (u vrijeme provođenja istraživanja) pokazala je da se smanjio broj i udio korisnika koji žive s roditeljima ili u unajmljenim stanovima, a povećao broj onih koji su u međuvremenu stekli svoju nekretninu (16 %). Pretpostavka je stoga da je jednom dijelu korisnika mjera donijela financijsku sigurnost i olakšala kupnju vlastite nekretnine, ali se ne može isključiti niti mogućnost da je dio korisnika stanovanje s roditeljima u vrijeme uključivanja u mjeru zamijenio stanovanjem u unajmljenom stanu (iako je ta mogućnost manje logična i izgledna u odnosu na kupnju nekretnine). S time povezano, gotovo podjednako je bilo onih koji se nisu financijski zaduživali nakon uključivanja u mjeru (50,78 %) i onih koji su podigli kredite (49,22 %). Ispitanici-korisnici mjere su se financijski zaduživali uglavnom zbog adaptacije ili kupnje nekretnine (56 %), 15 % zbog kupovine automobila te 28 % zbog drugih razloga. Značajno je i to da se gotovo 95 % korisnika izjasnilo da, ukoliko dođe do restrikcije i najavljenih novih uvjeta mjere roditelj odgojitelj, utoliko neće biti u mogućnosti otplaćivati rate kredita. Najveći broj djece ispitanika-korisnika mjere, njih 60,16 % pohađalo je jaslice i/ili vrtiće, za 24,72 % skrbili su roditelji koji nisu bili u radnom

odnosu dok su za 13,92 % djece brinuli uži članovi obitelji, prije svega bake i djedovi te dadilje. Analizirajući broj djece obuhvaćene institucionalnom skrbi prema korisniku mjere, najviše ispitanika imalo je dvoje djece koja su pohađala vrtić i/ili jaslice, tj. 48,55 %, jedno dijete 28,84 % ispitanika, a troje djece ukupno njih 18,35 %.

Osim analiziranih općih demografskih i socio-ekonomskih obilježja korisnika mjere, anketno je istraživanje obuhvatilo i izjašnjavanje ispitanika o perspektivi mjere, društvenoj stigmatizaciji i osobnim iskustvima s kojima su se suočavali tijekom otvorene društvene i javne rasprave o opravdanosti mjere. U nastavku će se izdvojiti dominantni stavovi i percepcija ispitanika-korisnika o možebitnim problemima financijske, materijalne, radne, obiteljske, institucionalne i sl. naravi uslijed neizvjesnosti opstanka problematizirane demografske mjere, njezine revizije ili potpunoga ukidanja. Na pitanje: „Kako se nosite s društvenom stigmatizacijom određenog dijela javnosti prema korisnicima prava na mjeru?“, većina ispitanika, njih gotovo 84 % istaknula je primarno osjećaje ljutnje, srama/nelagode te zabrinutosti, straha i nesigurnosti, dok njih 9 % nije gajilo negativne i loše osjećaje. Ispitanici su osobito istaknuli financijske posljedice potpunoga ukidanja mjere ili njezinoga smanjivanja, koje će se najviše očitovati u smanjenju kupovne moći (27,33 %), nemogućnosti otplate kredita (28,59 %) i nemogućnosti plaćanja režija (25,02 %), a 92 % ispitanika smatra da će vrlo teško ili nikako nastaviti financijski podupirati i realizirati dječje izvannastavne i izvanškolske aktivnosti.

Perspektivu životne i obiteljske kvalitete nakon predviđenoga ukidanja mjere za nove korisnike i smanjenja novčane naknade za stare korisnike predviđene od 1. svibnja 2022. godine, ispitanici su ocijenili vrlo neizvjesnom i nepovoljnom za stvaranje potrebnih uvjeta za povećanje broja djece u obitelji. Spomenute izmjene potaknule su 30 % ispitanika na razmišljanje o zaposlenju dok najveći dio njih, gotovo 57 % nije u trenutku provođenja istraživanja imao jasan stav i odluku o uključivanju u radni odnos. Izmjenama koje su predviđene početkom svibnja 2022. godine, 28 % njih bi izgubilo stečeni status i pravo na mjeru roditelj odgojitelj. U slučaju pronalaska zaposlenja, 60 % ispitanika pokušat će dijete/djecu upisati u predškolske ustanove, a u slučaju neupisivanja, njih gotovo 70 % ne zna na koji će način ostvariti skrb o djeci vrtićke i/ili predškolske dobi. Jedna od mogućih posljedica ukidanja mjere jest i iseljavanje iz Hrvatske o kojem je podjednak udio onih koji su razmišljali o odlasku (49,29

%) i onih koji bi unatoč izmjenama ipak ostali u Hrvatskoj (50,71 %). Među onima koji razmatraju odlazak iz Hrvatske nakon početka primjene spomenutih izmjena, najviše je onih koji bi povelj cijelu obitelj (95 %).

Analizirani podatci dostupnih izvješća provoditelja mjere te rezultati ankete među korisnicima upućuju na složene implikacije nastavka provođenja mjere. Prije svega, riječ je o financijskim izdatcima provoditelja mjere, ali i posljedicama mogućega ukidanja mjere u budućnosti (i smanjenja naknade na predviđenih 1.000,00 kn) u kontekstu nedostatne materijalne i financijske sigurnosti korisnika mjera kao jedne od direktnih posljedica predloženoga modela revizije mjere. Riječ je prije svega o utjecajima u području uobičajenoga obiteljskoga, materijalnoga, društvenoga, obrazovnoga, radnoga i sl. života korisnika mjera, njihovih supružnika i djece. Temeljem selektivno iznesenih podataka i tumačenja istih u javnom prostoru, u društvu su nastali i brojni stereotipi o korisnicima mjere zbog čega su oni bili kontinuirano izloženi osudama, napadima i uvredama u javnom prostoru. Stoga je znanstvena i stručna nužnost analizirati demografski značaj mjere za razvoj Grada Zagreba i perspektivu održivosti mjere u okviru dosadašnjih rezultata. Dostupni podatci o korisnicima mjere dijelom su statistički manjkavi i nedostatni za stvaranje kompletne slike o korisnicima i njihovim obilježjima. Primarno se tu misli na neujednačenost kriterija prilikom prikazivanja i opisivanja predmetnih obilježja zbog čega isti izvori nisu u potpunosti usporedivi u godišnjim analizama te nedostatnost podataka o socio-ekonomskom, materijalnom, obrazovnom i sl. statusu (visoki udjeli kategorija „nepoznato“ i „neizjašnjeni“). Dopunu službenoj bazi podataka o korisnicima mjere pružaju podatci iz anketnoga istraživanja početkom 2022. godine čija je analitičko-statistička vrijednost velika jer obuhvaća 1/5 svih korisnika, bez obzira na značajnije udjele onih koji se na neka pitanja nisu izjasnili (uglavnom pitanja povezana s obiteljskim nasiljem, materijalnoj i socijalnoj deprivaciji, prihodima i sl.). Kombinacijom tih pristupa moguće je izdvojiti potencijal mjere u demografskom smislu i njezinu opravdanost. Jedan od najčešćih argumenata protivnika mjere potrebna su financijska sredstva za provođenje te mjere. Analizirajući proračun Grada Zagreba u razdoblju od 2016. do 2021. godine koji je težio ukupno 62,8 milijardi kuna, izdvajanja za sve demografske mjere u istom su razdoblju bile 8,6 milijardi kuna ili 14 % proračuna, pri čemu je najviše sredstava izdvajano za sufinanciranje vrtića (62 %), mjeru roditelj odgojitelj (20,86 %) te ostale mjere (prehrana, udžbenici, stipendije, školske

odore...), 6,66 %. Ukupna utrošena sredstva za mjeru roditelj odgojitelj su 1,8 milijardi kuna ili 2,92 % ukupnoga šestogodišnjega proračuna Grada Zagreba (Grad Zagreb, 2017, 2018, 2019a, 2020a, 2021a, 2022a). Sredstva izdvajana za demografske mjere uglavnom rastu od 2016. godine u svim kategorijama, a najviše za produženi boravak i mjeru roditelj odgojitelj. Porast sredstava za mjeru roditelj odgojitelj s 200 milijuna 2017. godine na 507 milijuna pokazuje atraktivnost mjere praćene brojem uključenih korisnika.

Procjena izravnoga demografskoga učinka mjere nije moguća s obzirom na kratkoročnost primjene mjere i činjenicu da se stopa nataliteta mijenja vrlo sporo, čak i kada se na nju utječe planski. Ukupan broj živorođenih od 2016. godine u Gradu Zagrebu oscilira, uglavnom blago pada, tj. stagnira na oko 8.050, 2020. pada ispod 8.000 (posljedice nesigurnosti uslijed pandemije COVID-19) te opet blago raste 2021. (Državni zavod za statistiku, 2022b). Znakovita je činjenica kako je od ukupnoga broja živorođenih (2016.–2020.) najviše djece rođeno u gradskim četvrtima Sesvetama, Novom Zagrebu-zapad i Gornjoj Dubravi, gotovo 30 %, a ujedno su to bile i rijetke četvrti sa zabilježenim prirodnim prirastom (Grad Zagreb, 2022c). Od početka primjene mjere u Gradu Zagrebu rođeno je ukupno 48.000 djece, od čega najviše prvorođene i drugorođene djece dok je 2017. godine primjetan porast broja trećerođenoga i svakog idućega djeteta po redu rođenja što mjeri daje dobru perspektivu (Grad Zagreb, 2019c). Cilj mjere primarno je potaknuti rađanje trećega djeteta i niveliranje izraženijega pada broja prvorođene djece u odnosu na porast broja trećega i svakoga idućega djeteta. Povećanjem TFR-a (prosječnoga broja djece prema jednoj ženi u fertilnoj dobi) u narednim bi razdobljima mjera u potpunosti opravdala svoj opstanak čime bi se, pod pretpostavkom nastavka provedbe mjere, moglo utjecati i na povećanje nataliteta te pomlađivanje stanovništva. Pozitivni efekti mjere podrazumijevaju ekonomsku i društvenu stabilnost te ugodno obiteljsko ozračje bez kojih se ne može očekivati nikakav demografski pomak, nevezano uz model mjere.

6. Zaključak

Mjera roditelj odgojitelj značajan je iskorak u populacijskoj politici Grada Zagreba kojom se nastajalo utjecati na negativne demografske trendove, prije svega prirodnu depopulaciju i očekivanu ukupnu depopulaciju zagrebačkoga stanovništva koju su konačni rezultati Popisa stanovništva 2021. godine i potvrdili. Relativno kratko vremensko razdoblje primjene metodološki ograniča-

va procjenu stvarnih učinaka mjere jer tranziciju nataliteta na više vrijednosti karakterizira usporena dinamika. Početni rezultati mjereni porastom broja trećerodene djece svakako su ohrabrujući no taj je porast još uvijek relativno nizak i manji nego trenutni pad ukupnoga broja prvorodene djece. Anketnim su istraživanjem izdvojene moguće posljedice ukidanja mjere (ili značajne restrikcije) za njene korisnike, prije svega u području životnoga, obiteljskoga i društvenoga standarda, naglašavajući kompleksnost postojanja te mjere. Predstoji stoga aktivno pratiti izvjesnost mjere, a ovo istraživanje može poslužiti kao teorijsko-analitička podloga za kasnije radove o održivosti i značaju mjere za razvoj stanovništva Grada Zagreba.

Popis izvora i literature

- Državni zavod za statistiku, 2001. *Naselja i stanovništvo RH od 1857. do 2001. godine*. Zagreb.
- Državni zavod za statistiku, 2012. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – konačni rezultati*. Zagreb.
- Državni zavod za statistiku, 2022a. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2022. godine – konačni rezultati*. Zagreb.
- Državni zavod za statistiku, 2022b. *Stanovništvo – pregled po županijama, 7.4.1. Prirodno kretanje i 7.4.2. Doseljeno i odseljeno stanovništvo*. Zagreb.
- Grad Zagreb, 2017. *Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Grada Zagreba za 2016. godinu*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Grad Zagreb, 2018. *Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Grada Zagreba za 2017. godinu*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Grad Zagreb, 2019a. *Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Grada Zagreba za 2018. godinu*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Grad Zagreb, 2019b. *Ured za demografiju, Gradska demografska politika od prvog osmijeha do punoljetnosti*. Dostupno na mrežnim stranicama Grada Zagreba: <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/demografija/Demografija%20bilten7.pdf>
- Grad Zagreb, 2019c. *Nacrt strategije demografskog razvoja Grada Zagreba za razdoblje 2019. do 2031. i Akcijski plan provedbe mjera gradske demografske politike, Zagreb, lipanj 2019.* Dostupno na mrežnim stranicama Grada Zagreba: <https://www.zagreb.hr/nacrt-prijedloga-strategije-demografskog-razvoja-g/145432>.

- Grad Zagreb, 2020a. *Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Grada Zagreba za 2019. godinu*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Grad Zagreb, 2020b. Ured za demografiju. *Korisnici novčane pomoći za roditelja odgojitelja s kratkom analizom podataka za razdoblje od 2016. do 2019. godine*. Dostupno na mrežnim stranicama Grada Zagreba: <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/demografija/ZADNJA%20VERZIJA%20KORISNICI%20NOV%20C4%8CANE%20POMO%20C4%86I%20ZA%20RODITELJA%20ODGOJITELJA%20S%20KRATKOM%20ANALIZOM%20PODATAKA%20ZA%20RAZ%202016%20DO%202019.pdf>
- Grad Zagreb, 2021a. *Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Grada Zagreba za 2020. godinu*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Grad Zagreb, 2021b. Ured za demografiju. *Izješće o mjeri roditelj odgojitelj za 2020, siječanj 2021*. Dostupno na mrežnim stranicama Grada Zagreba: <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/demografija/Izvjec%20A1%20C4%87e%20o%20mjeri%20roditelj%20odgojitelj%20za%202020.pdf>
- Grad Zagreb, 2022a. *Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Grada Zagreba za 2021. godinu*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Grad Zagreb, 2022b. Ured za demografiju. *Izješće o mjeri roditelj odgojitelj za 2021., siječanj 2022*. Dostupno na mrežnim stranicama Grada Zagreba: <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/demografija/Izvjec%20A1%20C4%87e%20o%20mjeri%20roditelj%20odgojitelj%20za%202021.pdf>.
- Grad Zagreb, 2022c. *Prirodno kretanje stanovništva – podatci po gradskim četvrtima Grada Zagreba, 2016.-2020., siječanj 2022*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Službeni glasnik Grada Zagreba*, 2003a, br. 23/03. Program pronatalitetne politike u Gradu Zagrebu za 2004.
- Službeni glasnik Grada Zagreba*, 2003b, br. 19/03. Odluka o dječjem dodatku.
- Službeni glasnik Grada Zagreba*, 2003c, br. 11/03. Odluka o vrstama pomoći socijalne skrbi Grada Zagreba.
- Službeni glasnik Grada Zagreba*, 2004, br. 22/04. Program poticajnih mjera populacijske politike Grada Zagreba.
- Službeni glasnik Grada Zagreba*, 2006, br. 2/06. Odluka o pomoći za opremu novorođenoga djeteta.
- Službeni glasnik Grada Zagreba*, 2016, br. 16/16, 19/16. Odluka o novčanoj pomoći za majku odgojiteljicu (Odluka o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja).

Službeni glasnik Grada Zagreba, 2018, br. 10/18. Odluka o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja.

Službeni glasnik Grada Zagreba, 2021, br. 20/21. Odluka o izmjenama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja.

Udruga u ime obitelji, 2022. *Anketno istraživanje »Roditelj odgojitelj - uspješna demografska mjera za Zagreb i Hrvatsku?«*. Ustupljeni rezultati istraživanja.

The Parent-Educator Demographic Measure - General Characteristics, Significance and Perspective of Sustainability

Summary

The paper presents an analysis of the users of the parent-educator measure, which has been in use since 2016, and their basic demographic, socio-economic and educational characteristics according to the available data provided by the implementer of the measure (the City of Zagreb). Given the shortcomings of existing data sources, a survey was conducted on 1,343 beneficiaries of the measure at the beginning of 2022 precisely in order to define the demographic, family, working, social and other circumstances of inclusion in the measure and the possible consequences of the abolition or restriction of the measure for beneficiaries and their families.

Keywords: Depopulation, City of Zagreb, Parent-Educator measure, population policy.